

Negatieve incidentele loonontwikkeling in 2004

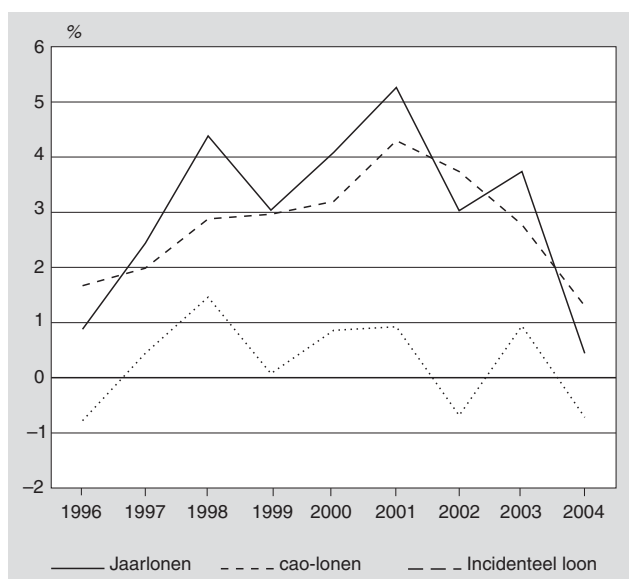
Antwan Vos

De incidentele loonontwikkeling van de jaarlonen kwam in 2004 uit op $-0,7$ procent. Deze negatieve ontwikkeling is vooral veroorzaakt door een daling van het aantal voltijders en een stijging van het aantal deeltijders en flexwerkers. Dit zogenoemde demografisch-economisch effect drukte de jaarlonen (incl. bijzondere beloningen) met $-1,6$ procent. Overige effecten, zoals periodieken en eenmalige beloningen, zorgden daarentegen voor een loonstijging van $0,9$ procent. In het merendeel van de bedrijfstakken was de incidentele loonontwikkeling negatief.

Incidentele loonontwikkeling $-0,7$ procent

Net als in 2003 is ook in 2004 een beleid van loonmatiging gevoerd. De cao-lonen stegen dat jaar met $1,3$ procent (Pelzer, 2005). Dit is de laagste stijging sinds 1995. In 2003 namen de cao-lonen nog toe met $2,8$ procent. De verdiende jaarlonen stegen in 2004 met $0,6$ procent. Het verschil tussen de ontwikkeling van de verdiende lonen en die van de cao-lonen, de incidentele loonontwikkeling, kwam daarmee uit op $-0,7$ procent.

1. Ontwikkeling jaar- en cao-lonen en incidenteel loon, 1996–2004

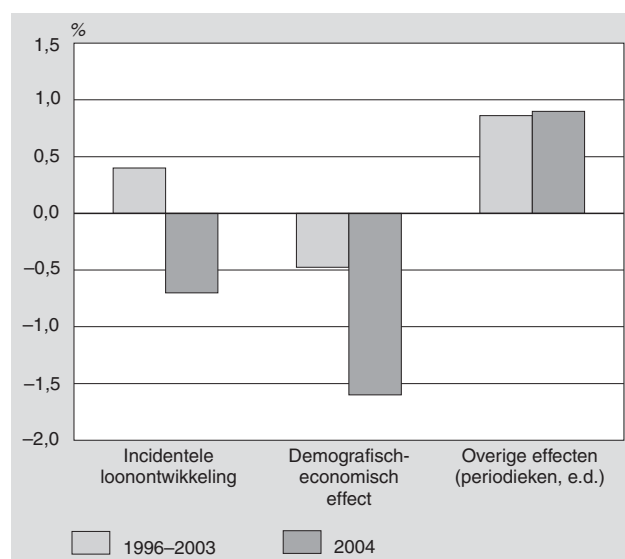

De incidentele loonontwikkeling bestaat uit twee componenten, het demografisch-economische effect en de overige effecten, zoals periodieken en eenmalige beloningen. Met het demografisch-economisch effect wordt de verandering in samenstelling van de werknemerspopulatie aangegeven. Het demografisch-economisch effect was in 2004 sterk negatief, $-1,6$ procent. Zo negatief is de ontwikkeling van het demografisch-economisch effect in de voorgaande acht jaar niet geweest.

Het negatieve demografisch-economisch effect komt vooral door een flinke daling van het aantal voltijders en een aanzienlijke toename van het aantal deeltijders en flexibele werknemers in 2004. Het aantal voltijders daalde met $5,5$ procent, terwijl het aantal deeltijders en flexwerkers met $4,5$ procent steeg. Deeltijders en flexwerkers hebben over het algemeen een lager gemiddeld jaarloon dan voltijders. De verschuiving tussen voltijders en deeltijders heeft een verlagend effect op de gemiddeld verdiende lonen. Op de ontwikkeling van de cao-lonen heeft deze verschuiving echter geen invloed.

Het deel van de incidentele loonontwikkeling dat niet bepaald wordt door demografisch-economische effecten, wordt overige effecten genoemd. Dat zijn zaken als (extra) periodieken en eenmalige beloningen zoals winstdelingen voor individuele werknemers, alsmede het vakantiegeld dat een werknemer ontvangt. Deze overige effecten zorgden per saldo voor een loonstijging van $0,9$ procent. Dat is iets minder dan in 2003, maar gelijk aan de gemiddelde ontwikkeling van de overige effecten in de periode 1996–2003.

2. Incidentele loonontwikkeling uitgesplitst naar onderdelen, 1996–2003 en 2004

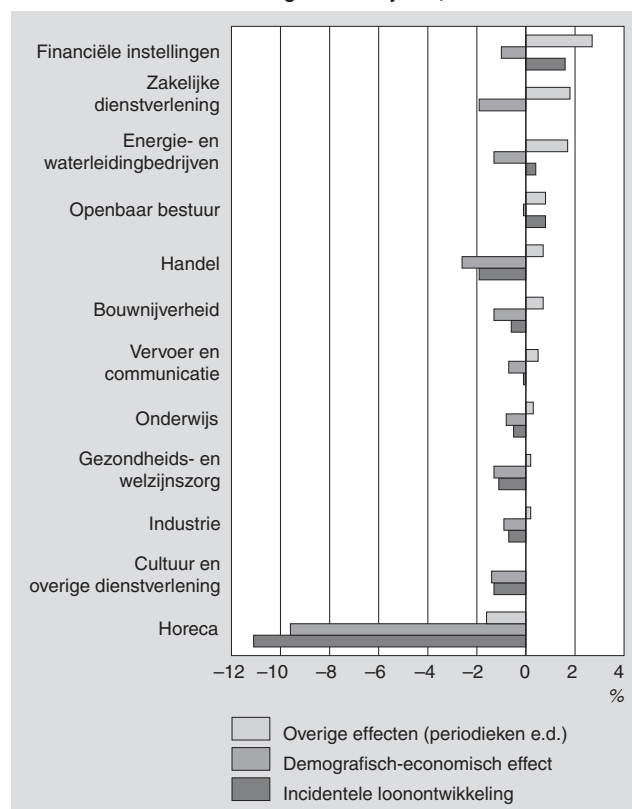

Merendeel bedrijfstakken had negatieve loonontwikkeling

In de meeste bedrijfstakken was er sprake van een negatieve incidentele loonontwikkeling. Dat komt vooral door het demografisch-economische effect. Deze component was in alle bedrijfstakken negatief doordat het aandeel voltijders afnam, terwijl het aandeel deeltijders en flexibele krachten steeg. Slechts vier bedrijfstakken hadden een positieve incidentele loonontwikkeling. De financiële instel-

lingen hadden met een stijging van 1,6 procent de hoogste incidentele loonontwikkeling in 2004. Verder kenden ook het openbaar bestuur, de energie- en waterleidingbedrijven en de zakelijke dienstverlening een positieve incidentele loonontwikkeling.

3. Incidentele loonontwikkeling naar bedrijfstak, 2004

Sterk negatief demografisch-economisch effect bij horeca

De horeca had de meest negatieve incidentele loonontwikkeling. Dat komt vooral door het zeer negatieve demografisch-economisch effect. Daarnaast was de horeca ook de enige bedrijfstak waar de overige effecten een negatief effect op de loonontwikkeling hadden.

In de horeca steeg het aandeel in de werkgelegenheid van flexibele banen met bijna 9 procent, terwijl het aandeel voltijders met ruim 5 procent afnam. Er waren in 2004 ruim 18,6 procent voltijdbanen minder dan in 2003. De horeca had van alle bedrijfstakken relatief de grootste stijging van het aantal flexibele banen en de grootste daling van het aantal voltijdbanen. Deze verschuiving leidde tot een demografisch-economisch effect van -9,6 procent.

De negatieve ontwikkeling van de overige effecten in de horeca is te wijten aan een forse daling van het aantal banen voor werknemers die anderhalf jaar of meer voor dezelfde werkgever hebben gewerkt. Werknemers die minder dan anderhalf jaar in dienst zijn hebben in het jaarsalaris nog geen volledig opgebouwde vakantie-uitkering ontvangen. De vakantie-uitkering is een belangrijk onderdeel van de bijzondere beloningen die een werknemer jaarlijks ontvangt.

Ook de zakelijke dienstverlening en de handel hadden sterk negatieve demografisch-economische effecten. In de zakelijke dienstverlening is het aantal flexibele banen met 2,5 procent gestegen, terwijl het aantal voltijdbanen met ongeveer hetzelfde percentage is afgenomen in 2004. Dit resulteerde in een demografisch-economisch effect van -1,9 procent.

In de handel zijn er, zowel relatief als absoluut, veel flexibele banen bijgekomen in 2004. Minder dan de helft van alle banen in de handel wordt nog ingevuld door voltijdwerknemers in 2004, terwijl een jaar eerder nog 51 procent van alle banen in de handel bezet werd door deze werknemers. Het demografisch-economisch effect in de handel was -2,6 procent.

Technische toelichting

Het begrip incidentele loonontwikkeling

Incidentele loonontwikkeling is het verschil tussen de ontwikkeling van de verdiende lonen en die van de lonen zoals overeengekomen in cao's en vergelijkbare collectieve regelingen. De incidentele loonontwikkeling is onder meer van belang voor het arbeidsvoorwaardenoverleg tussen werkgevers en werknemers en voor het toekennen van gelden voor het bekostigen van de lonen bij de overheid. De hoogte van de incidentele loonontwikkeling wordt onder andere beïnvloed door veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie, bevorderingen, individuele toeslagen en bijzondere beloningen. In de discussie over de beloning van werknemers en het daarvoor beschikbare budget wordt waarde gehecht aan de mate waarin verschillende componenten bijdragen aan de incidentele loonontwikkeling. In dit artikel is de incidentele loonontwikkeling gesplitst in de componenten demografisch-economisch effect en overige effecten. Een uitgebreid overzicht welke looncomponenten in verdiende lonen, cao-lonen en in de incidentele loonontwikkeling voorkomen, is te vinden in Zuidervijk (2004).

Demografisch-economisch effect

Een deel van de incidentele loonontwikkeling wordt bepaald door veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie. Hieronder vallen onder andere veranderingen in leeftijd, geslacht en dienstverband (voltijd, deeltijd, flexibel). Als bijvoorbeeld veel jongeren op de arbeidsmarkt instromen, zal dit de loonontwikkeling drukken. Jongeren verdienen gemiddeld namelijk minder dan ouderen. Ook een verschuiving van voltijdbanen naar deeltijdbanen zal de loonontwikkeling drukken, aangezien deeltijders gemiddeld een lager loon hebben dan voltijders. Het deel van de incidentele loonontwikkeling dat het gevolg is van dit soort populatieveranderingen wordt het demografisch-economisch effect genoemd.

Overige effecten

Het deel van de incidentele loonontwikkeling dat niet bepaald wordt door demografisch-economische effecten, wordt overige effecten genoemd. Hieronder vallen wijzigingen van het gemiddeld verdiend loon door bijvoorbeeld extra periodeken, individuele toeslagen en bijzondere beloningen. Maar ook andere factoren, zoals het tijdstip van betaling, of cao's die met terugwerkende kracht zijn afge-

sloten, komen tot uitdrukking in de overige effecten (zie hieronder). De overige effecten zijn doorgaans hoog bij krapte op de arbeidsmarkt en in een periode van hoogconjunctuur, omdat werkgevers dan geneigd zijn meer toeslagen en bijzondere beloningen aan werknemers te geven.

Berekening van de incidentele loonontwikkeling

De berekening van de incidentele loonontwikkeling loopt via indexcijfers. Eerst zijn tussen 2002 en 2003 de mutaties van verdiende lonen en cao-lonen afzonderlijk bepaald. Vervolgens is het verschil tussen deze mutaties bepaald. Tevens is het meetkundig gemiddelde van zeven opeenvolgende jaarovergangen (1996 tot en met 2002) berekend. De verdiende lonen zijn afkomstig uit de Enquête werkgelegenheid en lonen (EWL), de cao-lonen uit de statistiek Indexcijfers van cao-lonen.

Begrippenlijst

Verdiend jaarloon

Het verdiende jaarloon is het bruto loon sociale verzekeringen (BLSV), vermeerderd met de werknemerspremies voor pensioen en vut. Het jaarloon is inclusief spaarloon, loon uit overwerk en bijzondere beloningen. De bijzondere beloningen zijn de niet-regelmatig (niet maandelijks) betaalde beloningen die tot het BLSV behoren, zoals vakantiegeld, tantièmes, eindejaarsuitkeringen en winstuitkeringen. Ook toeslagen, provisies, gevarengeld, fooien en onkostenvergoedingen, maken deel uit van het jaarloon.

Cao-jaarloon

Het cao-jaarloon omvat het bruto loon voor normale arbeidstijd, inclusief alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen, en alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijks) beloningen, zoals vakantietoeslag of eindejaarsuitkering. Uitgesloten zijn dus toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoelage, of een toeslag voor ploegendienst, en individuele loonstijgingen. Ook winstuitkeringen zitten niet in het cao-jaarloon omdat ze voorwaardelijk zijn.

Voltijdwerknemers

Voltijdwerknemers zijn werknemers met een volledige dagen weektaak, uitgezonderd uitzendkrachten, oproepkrachten, afroepkrachten en inval-krachten.

Literatuur

Peltzer, N.(2005), Cao-lonen 2004, de definitieve cijfers. Sociaal-economische trends, vierde kwartaal 2005, blz. 18–23.

Planting, F.J. (2001), De ontwikkeling van verdiende lonen in componenten, 1995–1999. Sociaal-economische maandstatistiek, september 2001, blz. 23–28.

Schulte Nordholt, E. (2001), Incidentele loonontwikkeling van werknemers, 1995–1999. Sociaal-economische maandstatistiek, juni 2001, blz. 23–29.

Zuiderwijk, M. (2004), Uitbreiding statistiek incidentele loonontwikkeling met jaarlonen. CBS-website, <http://www.cbs.nl/nl/publicaties/artikelen/arbeid/arbeidsmarkt/jaarlonen.htm>.